

13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча Нусупова Роза Сарыпбековнанын «Жогорку окуу жайларында болочок мугалимдерди окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого даярдоону ишке ашыруунун педагогикалык негиздери» аттуу темада жазылган кандидаттык диссертациялык ишине

РАСМИЙ ПИК ИР

1. Изилдөөнүн актуалдуулугун бир катар себептерден көрүүгө болот: өлкөбүз өзүнүн мамлекет катары өнүгүү жолунда бир катар кыйынчылыктарга дуушар болууда. Өлкөдөгү кучагын жайган жумушсуздук, ички жана тышкы миграция, жаштарга билим берүү жана тарбиялоо ишинин деңгээлинин начарлашы, аймактык жана мамлекеттик деңгээлдеги ар түрдүү чыр-чатактар, зордук-зомбулуктар, улуттар аралык араздашуулар, өлкөдө болуп өткөн эки революция - аталган бардык терс көрүнүштөр балдардын жана жаштарды тарбиялоо процессине өз таасирин тийгизүүдө. Мындай шарттардан улам билим берүүнүн мазмунуна өзгөртүүлөрдү киргизүү жана педагогикалык практиканы тарбиялоонун методдору жана каражаттары менен толуктоо, ириде окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого болочок мугалимдерди даярдоо процессинде зарыл болгон билим, билгичтиктер, көндүмдөрдү калыптандыруу маанилүү.

Андыктан, биздин көп улуттуу мамлекетибиздин социалдык-экономикалык, саясий жана маданий жактан өнүгүүсү үчүн толеранттуулукка тарбиялоо негизги проблемалардын бири болуп саналат. Аталган проблеманын алкагында мамлекеттик деңгээлде да көңүл бурулуп, атайын программалар, концепциялар кабыл алынып, билим берүү мекемелеринде көп маданияттуу чөйрөдө билим берүүнү уюштурууга, көп маданияттуулук компетенттүүлүктөрүн, сабырдуулукка тарбиялоону окуу пландарына киргизүү маселеси алдыга коюлууда.

Кыргыз педагогикасында жогорку окуу жайларында окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого болочок мугалимдерди даярдоодо проблемасынын атайын изилдөөгө алынбагандыгы, өсүп келе жаткан

муундарды толеранттуулукка тарбиялоодо коюлган коомдун талабына ылайык педагогдорду даярдоо, окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого болгон муктаждык, болочок мугалимдерди даярдоонун программалык – методикалык жактан камсыздоо жана илимий-педагогикалык негиздери тууралуу илимий билимдердин негизин иштеп чыгуу учурдагы бул теманын актуалдуулугун толугу менен негиздейт.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштардын негизделишинин даражасы.

Диссертациялык изилдөө учурунда иштелип чыккан илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделишинин даражасы эксперименталдык-тажрыйбалык иштердин жалпы жыйынтыктарынын статистикалык көрсөткүчтөрдүн негизинде талдоо менен камсыз кылынгандыгында.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган төрт милдетке дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Изилдөө киришүүдөн, үч глава жана алардын корутундуларынан, жалпы корутунду жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинен (198), таблицалардан (18), сүрөттөрдөн (5) жана тиркемелерден турат. Жалпы көлөмү – 150 бет, анын ичинен диссертациянын тексти -131 бет. Киришүү бөлүмүндө изилдөөчү теманын актуалдуулугу, иликтөөнүн максаты, милдеттерин аныктап, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, изденүүчүнүн жекече салымы, коргоого сунушталуучу жоболорду чагылдырып, апробацияланышы тууралуу маалыматтарды берген.

Биринчи глава **“Билим берүүдөгү толеранттуулукка тарбиялоонун мааниси”** деп аталып, изилдөөдө педагогика илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү төмөндөгүдөй илимий негизделген теориялык жыйынтыктар келтирилген:

Проблема боюнча психологиялык, педагогикалык жана методикалык адабияттарга теориялык талдоолор жүргүзүлгөн жана толерантуу окутуу чөйрөсүнүн структурасы түзүлгөн (1-глава, 1.1-бөлүм).

Окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого болочок мугалимдердин даярдыгынын критерийлери аныкталып, даярдык деңгээли көрсөтүлгөн жана даярдоо иштеринин системасы түзүлгөн (1-глава, 1.2 - бөлүм);

Экинчи глава **“Жогорку окуу жайларында болочок мугалимдерди окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого даярдоо”** деп аталып үч параграфтан турат.

Окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого студенттерди даярдоо методологиялык жактан негизделген. Билим берүү мекемелеринин окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого кызыкдар болушу жана компетенттүүлүгү; студенттердин жекече өзгөчөлүгүн эске алуу менен теориялык, методикалык, психологиялык компоненттердин шайкеш келүүсү; маданий окутуу чөйрөсүн кеңейтүү маселелери белгиленген (2-глава, 2.1- бөлүм).

ЖОЖдордо болочок мугалимдерди окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого даярдоону ишке ашыруунун теориялык модели түзүлгөн жана ал окуу процессине сунушталган (2-глава, 2.2- бөлүм).

Бул главада окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого болочок мугалимдерди даярдоону ишке ашыруунун максаты, милдети, мазмуну, формасы, окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоонун ыкмалары, каражаттары, шарты, эксперименталдык бөлүктү уюштуруу маселелери каралган.

Үчүнчү глава **“Изилдөөнүн эксперименталдык жыйынтыктары”** деп аталды жана бул главада ЖОЖдордо болочок мугалимдерди окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого даярдоо боюнча педагогикалык сунуштар берилген. Болочок мугалимдерди окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоого даярдоо үчүн иштелип чыккан моделдин негизги компоненттери берилген (3-глава, 3.1- бөлүм)

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы менен теориялык мааниси катары төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот: кыргыз педагогикасында толеранттуулук, окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоо, аталган проблеманын алкагында билим берүү мекемелеринде болочок мугалимдерге кесиптик билим берүү, компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу багытында изилдөөлөр жеткиликтүү изилденген эмес. Бул эмгек аталган актуалдуу проблеманы изилдеген эмгектердин бири болуп саналат.

4. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу: Кандидаттык диссертацияда алынган төмөндөгү илимий натыйжалар ишке ашырылган:

– «Толеранттуулукка тарбиялоо» тандоо курсу теориялык, методикалык, психологиялык аспектилерди камтып, болочок мугалимде кесиптик компетенттүүлүктү калыптандырууга багытталган;

– Аталган курсту окутуу учурунда иштиктүү оюндар, тренинг, “мээ чабуулу”, дебаттар, эрежелерди конструкциялоо, эмпатия, портфолио ж.б. интерактивдүү, маалыматтык-коммуникациялык, компьютердик технологиялар студенттерде кесиптик компетенттүүлүктү калыптандырууга багытталгандыгында.

Изилдөөнүн натыйжасында иштелип чыккан теориялык моделдин жана аны болочок мугалимдерди даярдоо процессинде ишке ашыруу технологиясынын практикалык шарттарынын аныкталгандыгы, ЖОЖдун студенттеринин, мектеп мугалимдеринин, тарбия иштери боюнча орун басарларынын, тарбиячылардын кесиптик чеберчилигин жогорулатууда колдонууга боло тургандыгында.

5. Изденүүчүнүн жекече салымы катары төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот: ЖОЖдордогу болочок мугалимдерди даярдоонун учурдагы абалына талдоонун жүргүзүлүшү, «Толеранттуулукка тарбиялоо» тандоо курсунун иштелип чыгышы, андагы сунушталган анкеталар, семинардын материалдары, психологиялык-педагогикалык, коомтаануучулук дисциплиналарга сунушталган темалар болуп саналат жана алардын

практиалык жактан маанилүүлүгү жогору. Өзгөчө аталган курсту окутуу учурунда окутуунун ар түрдүү методдорун, формаларын, технологияларын колдонуу сунушу педагогикалык практикада кызыгууну жаратат.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары жана тыянактары бир топ басылмалардан жарык көргөн. Автореферат диссертациянын мазмунуна жана андагы коюлган максатка жана милдеттерге толугу менен дал келет.

Изилдөөдө белгиленген жетишкендиктер менен катар айрым мүчүлүштүктөр дагы кездешет, алар: диссертацияда окуучуларды толеранттуулукка тарбиялоодо мугалимдин таасир этүү субъектиси (башталгыч, ортонку же жогорку класстын окуучусубу?) так көрсөтүлгөн эмес; диссертант тиркемеде берилген айрым материалдардан экинчи главага кошумчаласа көбүрөөк утушка ээ болмок.

Бирок бул белгиленген мүчүлүштүктөр изилдөөнүн жалпы балуулугун жана деңгээлин төмөндөтпөйт. Анткени, диссертациянын жыйынтыктары болочок педагогдордун кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандырууда белгилүү деңгээлде салым кошо ала турган эмгек катары кароого болот. Ошондуктан, диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык комиссиясы тарабынан кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарга толук жооп берет, ал эми анын автору Нусупова Роза Сарыпбековна 13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент, педагогика
илимдеринин доктору, профессор

А.С.Раимкулова

А.С. Раимкулова
КБ башкы

Колум тастыкташкан
(Нусупова)